

Liefde | Muzikale Meesterwerken | AVROTROS Klassiek
I AVROTROS Klassiek II | AVROTROS Vocaal
Radio Filharmonisch Orkest | Groot Omroepkoor

vrijdag 19 oktober 2018, 20.15 uur
inleiding Sebastiaan van Eck 19.30 uur

NPO Radio 4 Hart & Ziel Slotconcert

Radio Filharmonisch Orkest
Groot Omroepkoor

Markus Stenz dirigent
Rick Muselaers koordirigent
Niek Baar viool (Massenet)

Maurice Ravel 1875-1937
uit Daphnis et Chloé 1909-1912
Lever du jour

Wolfgang Amadeus Mozart 1756-1791
uit het Requiem 1791
Dies irae en Lacrimosa

Jules Massenet 1842-1912
uit Thaïs 1892
Méditation

Sergej Rachmaninov 1873-1943
uit Nachtwake (Vigilie) opus 37 1915
Nr. 3 Zalig is de man die niet de raad der goddelozen volgt (uit Psalm 1-3)
Nr. 8 Looft de naam van de Heer / Laudate nomen Domini (Psalm 134 en 135 in de orthodoxe kerk)

Antonín Dvořák 1841-1904
uit Negende symfonie in e opus 95 'Uit de Nieuwe Wereld' 1893
Finale: Allegro con fuoco

PAUZE

vervolg op p.3

Hart & Ziel Lijst

Het is herfst, de dagen worden korter: tijd voor de Hart & Ziel Lijst! Al zeven jaar organiseert NPO Radio 4 de Hart & Ziel Lijst: de 300 mooiste klassieke muziekstukken, door de luisteraars gekozen met hart en ziel.

Deze hele week klonk de Hart & Ziel Lijst op NPO Radio 4 en lieten luisteraars ons weten waarom klassieke muziek hen blij maakt of ontroert. In Tivoli-Vredenburg klinkt vanavond een deel van uw favorieten tijdens het Hart & Ziel Festival. Dit concert vormt de feestelijke afsluiting van

de Hart & Ziel-week. Een programma met alleen maar klassieke topstukken: wanneer hoor je in één concert zowel koorwerken van Brahms als het mooiste deel uit de Vijfde symfonie van Mahler?

Ik ben blij dat we samen met het Radio Filharmo-

nisch Orkest, het Groot Omroepkoor en de AVRO-TROS je dit bijzondere concert kunnen aanbieden. Laat je verrassen door de schoonheid en de kracht van klassieke muziek!

Niels Wensing
zendermanager
NPO Radio 4

Live-uitzending en webcast.

Alle luisteraars kunnen volop genieten van de muziek als mobiele telefoons, horloges en gehoorapparaten geen geluid maken. Presentatie voor Radio 4 vanaf het podium door Lex Bohlmeijer. Het concert is ook te volgen via de webcast op de site van NPO Radio 4.

→ www.nporadio4.nl

Drankje na afloop

Na het concert is er gelegenheid om een drankje te nuttigen.

Joey Roukens *1982

Chase 2013

Johannes Brahms 1833-1897

uit Ein deutsches Requiem opus 45 1868

Selig sind die da Leid tragen

Gustav Mahler 1860-1911

uit Vijfde symfonie in cis 1901-1902

Adagietto

Johann Sebastian Bach 1685-1750

uit Tweede orkestsuite 1732

Badinerie

Edward Elgar 1857-1934

uit Enigma-varianties 1899

Nimrod

Giuseppe Verdi 1813-1901

uit Nabucco 1842

Va pensiero (Slavenkoor)

Harmonie en troost

Muziek raakt de mens, maakt wat los. Dat is geen geheim. En er zijn favorieten die meer losmaken dan andere werken. Ook dat is geen geheim. Het is de grond waar de Hart & Ziel Lijst van Radio 4 op steunt. Hoog in die lijst staat elk jaar weer muziek waar iedereen het eigenlijk wel over eens is, muziek die bij vele luisteraars een snaar raakt. Het is deze muziek die tijdens dit concert centraal staat. Het Adagietto uit de *Vijfde symfonie* van Mahler, Verdi's immer ontroerende Slavenkoor 'Va pensiero', het Lacrimosa uit Mozarts *Requiem* of het breekbare *Méditation* uit *Thais* van Massenet. Wat maakt dat juist deze muziek ons zo pakt? Is er een gemene deler in deze werken uit verschillende perioden en van uiteenlopende snit?

Muziek raakt de mens, maakt wat los. Dat is geen geheim. En er zijn favorieten die meer losmaken dan andere werken. Ook dat is geen geheim. Het is de grond waar de Hart & Ziel Lijst van Radio 4 op steunt.

"Muziek is wiskunde", concludeerde Pythagoras, "en wiskunde is muziek", schrijft de filosofe Myrthe Meester in het essay *Een herinnering aan de hemel* (De Nieuwe Muze nr. 4, 2018). "De wiskundige ordening in de kosmos zou daarom muzikaal van aard zijn. En aangezien de menselijke ziel in de oudheid als een microkosmos werd beschouwd, een weerspiegeling van de verhoudingen in de macrokosmos, zou ook het innerlijk leven van de mens een muzikaal karakter hebben."

En vervolgens schrijft Meester: "Tevens werd de invloed van muziek op het menselijk gemoed door deze theorie verklaard.

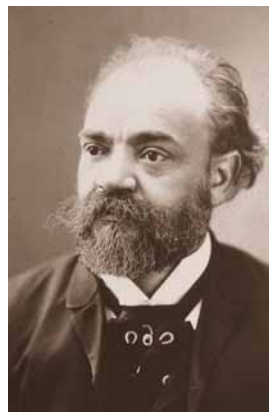
Muzikale klanken zouden immers resoneren met de ‘snaren’ in een mensenziel, en de verhoudingen in die ziel direct beïnvloeden. Harmonieuze muziek zou de innerlijke harmonie versterken, terwijl dissonanten een mens juist uit balans zouden brengen.”

Die harmonie is in alle werken op het programma aanwezig. Natuurlijk komen er dissonanten langs, wordt er spanning opgebouwd, maar het gaat om het algehele gevoel van vrolijke of indringende harmonie die bijvoorbeeld Bachs Badinerie uit de *Tweede Orkestsuite* en Elgars Nimrod uit de *Enigma-Variaties* uitstralen, om die momenten dat de zon doorbreekt. Soms zelfs letterlijk. De manier waarop Maurice Ravel in *Lever du jour*, het begin van het derde deel van zijn ballet *Daphnis et Chloé* dat hij in 1912 voltooide voor Les Ballets Russes, de zon op laat komen is misschien wel de mooiste verklanking van het begin van een nieuwe dag. Helemaal als het koor ook nog mee gaat doen.

Thuiskomen

Van de *Negende symfonie* van de Tsjech Dvořák, bijgenaamd ‘Uit de nieuwe wereld’, is natuurlijk het Largo met die prachtige hymneachtige melodie veruit favoriet. De hoofdmelodie van dit deel uit de symfonie die Dvořák schreef toen hij aan het einde van de negentiende eeuw compositie doceerde aan het Conservatorium van New York, schopte het zelfs tot een heuse Amerikaanse hymne met de titel *Goin’ home*. Amerikanen die niet beter weten denken nog steeds dat Dvořák hun volksmuziek citeert. Maar ook het stormachtiger laatste deel heeft van die momenten dat het hart een sprongetje maakt, dat de muziek voelt als thuiskomen. Dat gebeurt al aan het begin als na de scherpe strijkersintro de koperblazers in vol ornaat het hoofdthema inzetten, een moment dat aan het slot zo triomfantelijk terugkomt dat de gelukzaligheid de luisteraar wel moet overvallen.

Zelfs *Chase* van Joey Roukens, het jongste werk op het programma, heeft iets van vreugde en harmonie in zich. En refereert bovendien aan een verzameling fantastische achtervolgingen in speelfilms die nog opzweperender en spannender gemaakt worden door de muziek. Hij schreef het werk in 2013 voor het Koninklijk Concertgebouworkest als een swingende concertouverture. Hoewel het met voorsprong het meest hedendaagse werk op het programma is, werkt de stuwende harmonie onmiskenbaar en brengt het vreugde en opwinding teweeg.

ANTONÍN DVOŘÁK

JOEY ROUKENS

Balsem voor de ziel

Mahlers Adagietto is als compleet vierde deel van diens stormachtige *Vijfde symfonie* een grote 'consonant', een welluidend rustpunt tussen de andere vier grillige en stormachtige delen. Mahler schreef het naar eigen zeggen als een liefdeslied voor zijn echtgenote Alma, maar het zou ook kunnen dat hij het schreef als een liefdevolle herinnering aan wat ooit was, want zijn huwelijk met misschien wel de meest begeerde vrouw in de Weense culturele kringen van de late negentiende en vroege twintigste eeuw kende in 1901, toen Mahler zijn Adagietto schreef, al behoorlijk wat rouwranden.

In die zin was dat middendeel dat zo zacht strelend met de harp begint misschien wel een vorm van troost voor de componist, want dat is muziek doorgaans ook: een balsem voor de ziel in tijden van verdriet en lijden.

“Droevige muziek – met toonladders in mineur – laat zien dat zelfs droefheid mooi kan zijn.”

GUSTAV MAHLER

“Muziek kan een troostende bedding voor het lijden vormen, een kader van esthetiek en sereniteit”, schrijft Meester in een binnenkort verschijnend essay *Fenomenologie van de troost*. “Droevige muziek – met toonladders in mineur – laat zien dat zelfs droefheid mooi kan zijn. Schilderijen waarop je Christus sereen en beeldschoon aan het kruis ziet hangen, getuigen van de (morele) schoonheid van de houding waarmee een mens zijn levenslot op zich kan nemen. Wie zich openstelt voor de dimensie van schoonheid in de werkelijkheid, wordt weer aanspreekbaar voor de betekenisvolheid die hem omringt, en waarvoor hij – in de gesloten toestand van zijn lijden – tijdelijk niet meer toegankelijk was. In feite heeft troost de kracht om gesloten, in zichzelf gekeerde, droevige mensen open te breken, en hun droefheid in te bedden in een groter geheel. Het herinnert ze eraan dat ze niet de enigen zijn die lijden, want lijden hoort bij het leven, en dat er méér is dan alleen leed: er is ook schoonheid, zelfs in het hart van het lijden. Schoonheid en verbondenheid maken lijden draaglijk, ook lijden dat ondraaglijk lijkt.”

Droeve schoonheid

Mozarts *Requiem*, Rachmaninovs indrukwekkende *Nachtwake* (ook wel *Vespers* genoemd), Brahms' o zo menselijke *Ein deutsches Requiem* en Verdi's meeslepende Slavenkoor 'Va pensiero' danken ongetwijfeld hun populariteit deels aan de troostende werking die misschien niet in elke maat aanwezig is, maar die op momenten dat het intense *Lacrimosa* na dat dreigende *Dies Irae* uit Mozarts *Requiem* opduikt, of als het omhelzende 'Selig sind die da Leid tragen' klinkt waarmee Brahms' *Ein deutsches Requiem* begint, vol mededogen de kop opsteekt. En Verdi's Slavenkoor uit de opera *Nabucco* is in feite niets anders dan een enorm collectief troostgebed: 'Herinner aan Jeruzalems lot, speel voor ons een treurlied, of laat anders 's Heren geest ons sterken 't lijden te doorstaan', zo luidt de tekst van het laatste couplet.

Ook de tijdloze schoonheid van het instrumentale *Méditation* uit Massenets opera *Thaïs* zit vol troost. In de opera staat dit Intermezzo voor viool en orkest tussen de eerste en tweede scène van de tweede akte waarin de courtesane Thaïs eerst uitgedaagd wordt door de monnik Athanaël om haar promiscue leven af te leggen en voortaan God te dienen en vervolgens toegeeft en de monnik volgt. De *Méditation* is precies wat het woord zegt: een meditatie over de te bewandelen weg. Maar tegelijkertijd is de melodie van zo'n droeve schoonheid dat het troost biedt en het leed omarmt dat achterlaten van het oude vertrouwde leven met zich meebrengt.

WOLFGANG AMADEUS MOZART

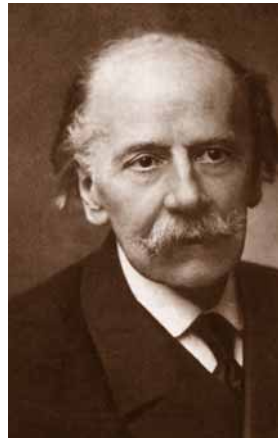
SERGEJ RACHMANINOV

JOHANNES BRAHMS

GIUSEPPE VERDI

JULES MASSENET

“Naar de schoonheid van muziek wil ik mijn leven modelleren”, noteerde Meester al eens in een dagboek, zo schrijft ze. “Hoe dat moet blijft natuurlijk altijd een kwestie van zoeken en tasten. Maar wij mensen kunnen – in de woorden van Plato – worden als ‘kunstenars die werken naar goddelijk model’. “Daarbij laten we onze blikken herhaaldelijk in twee richtingen gaan: enerzijds naar wat in absolute zin schoon is, anderzijds naar de kopie ervan die we zouden willen verwezenlijken. Een muzikale ervaring is dan niet alleen een vorm van ontspanning, vermaak of een manier om de wereld van alledag even te ontvluchten. Bovenal kan muziek een bron van inspiratie zijn, een woordeloze oproep om het eigen leven aan de muzikale harmonie te laten beantwoorden.”

En dat is wat de werken op dit programma te bieden hebben en wat ze, hoe verscheiden ze ook zijn, uiteindelijk verenigt, wat de gemene deler vormt. Het is de grondslag van de Hart & Ziel Lijst. Muziek, de muziek die ‘resoneert met de snaren in de mensenziel’, maakt ons daadwerkelijk een gelukkiger en beter mens en brengt ons niet alleen ‘een herinnering aan de hemel’, maar ook een klinkende blik op een mogelijk Paradijs op aarde.

Paul Janssen
met dank aan Myrthe Meester

Wolfgang Amadeus Mozart

Dies irae en Lacrimosa uit het Requiem

Dies irae, dies illa
solvat saeculum in favilla,
teste David cum Sybilla.

Quantus tremor est futurus,
quando iudex est venturus,
cuncta stricte discussurus.

Tuba mirum spargens sonum
per sepulcra regionum,
coet omnes ante thronum.
Mors stupebit et natura,
cum resurget creatura,
iudicanti responsura.

Liber scriptus proferetur,
in quo totum continetur,
unde mundus iudicetur

Judex ergo cum sedebit,
quidquid latet apparebit
nil inultum remanebit.

Quid sum miser tunc dicturus, quem
patronem rogaturus,
cum vix justus sit securus?

Rex tremendae majestatis,
qui salvandos salvas gratis,
salva me, fons pietatis.

Recordare, Jesu pie,
quod sum causa tuae viae,
ne me perdas illa die.

Kwade dag, die al de dagen,
Eens lijk asschen weg zult vagen,
Zo 't Sybille en David zagen!

Welk een gruwel 'n zal niet wezen,
Als de Rechter, opgerezen,
't Goé zal uit het kwade lezen!

Wondere trompetrumoeren,
Zullen al de graven roeren,

Al die dood zijn troonwaarts voeren.
Stom zal staan de Dood en 't Leven,
Als de doden antwoord geven,
en voor de Rechter beven.

't Zal een boek te voorschijn komen,
Waarin 't al staat opgenomen,
Dat het oordeel Gods moet schromen.

Als de Rechter, neergezeten,
Al 't verdoken kwaad zal weten,
Straffen, ende niets vergeten.

Wat zal toch mijn verweer zijn,
Wie mijn voorsprake of begeer zijn,
Als de goeden zelf verveerd zijn?

Koning, schrikbaar en grootmachtig,
Bron van goedheid, nederslachtig,
Bid ik U, weest mij indachtig.

Jezus, wil toch wel gedenken,
Als Gij mij kwaamt 't leven schenken,
Wat 't om me op die dag te krenken?

10 Quaerens me sedisti lassus, redemisti
cruce[m] passus,
tantus labor non sit cassus.

Iuste iudex ultionis,
donum fac remissionis
ante diem rationis.

Ingemisco tamquam reus,
culpa rubet vultus meus, supplicanti
parce deus.

Qui Mariam absolvisti,
et latronem exaudisti,
mihi quoque spem dedisti.

Preces meae non sunt dignae,
sed tu bonus fac benigne,
ne perenni cremer igne.

Inter oves locum praesta,
et ab haedis me sequestra
statuens in parte dextra.

Confutatis maledictis,
flammis acribus addictis,
voca me cum benedictis.

Oro supplex et acclinis,
cor contritum quasi cinis:
gere curam mei finis.

Lacrimosa dies illa,
qua resurget ex favilla
judicandus homo reus.

Huic ergo parce deus,
pie Jesu Domine,
dona eis requiem! Amen.

Jezus, moe van 't zoeken naar mij,
Hebt Ge 't kruis geleén, en daar mij
Eens zo dier gekocht; ach spaar mij!

Schoon 't Uw recht zij van te wreken,
Wil mij vrij van zonde spreken,
Eer die dag komt aan te breken.

'k Zucht als een ter dood verwezen,
Maar mijn schaamrood schuldig wezen,
Hoopt op Uw bermhertig wezen.

Wierd Maria 't eeuwig leven,
Wierd de moordnaar hoop gegeven,
Hopen durf ik ook, en beven.

Heere, onweerdig is mijn bede;
Doch laat me, uitgoedjongstig heden,
Vrij van 't vier der eeuwicheden!

Laat mij bij Uw schaapjes weiden,
Wilt mij van de bokken scheiden,
En ter rechterhand geleiden.

Moet Gij dan vermaledijden,
In het eeuwig vier doen lijden,
Roep tot mij: "Gebenedijde"!

Want ik kome al jammerklagen,
't Herte als asschen rouw geslagen,
Hulpe in mijne doodstrijd vragen.

Dag van weedom en van boeten,
Als gij zult verrijzen moeten.
En gerecht zijn om uw zonden, Mens.

God spare u in die stonden!
Zoete Heere Jezus mijn,
Laat ze in rust en vrede zijn,
In alle eeuwen! Amen.

Sergej Rachmaninov

Uit Nachtwake (Vigilie) opus 37

Nr. 3 Zalig is de man die niet de raad der goddelozen volgt (uit Psalm 1-3)

Blazjen moezj, izje nje idje na sovjet
njetsjetivych,
Alliloeja, alliloeja, alliloeja.
Jako vjest Gospod poet pravjednych,
I poet njestsjtivych pogibnjet. Alliloeja.

Rabotajtje Gospodjevi so strachom,
i radoejtjesja Jemoe s trepjetom. Alliloeja.
Blazjeni wsi nadjeoesjtsjsja nan. Alliloeja.
Voskresni, Gospodi, spasi mja, Bozje moj.
Alliloeja.

Gospodnje jest spasenije, I na ljoedech
Tvoich blogoslovjenije Tvoje. Alliloeja.
Slava Ottsoe, i Synoe, I Svatomoe

Doechoe i nynje I prisno I vo vjeki vjekov.
Amin.

Alliloeja, alliloeja, alliloeja, slava Tjebje,
Bozje (3x)

Zalig is de man die niet de raad der
goddelozen volgt.
Halleluja, halleluja, halleluja.
Want de Heer kent de weg der rechtge-
schapenen, maar de weg der goddelozen
leidt naar de ondergang. Halleluja.
Dien de Heer met vrees en verheug u in
Hem met eerbied. Halleluja.

Gezegend zijn zij die in Hem hun toe-
vlucht zoeken. Halleluja.
Verhef U, o Heer! Red mij, o mijn God!
Halleluja.
De verlossing komt van de Heer;
en Uw zegen komt over het volk. Halleluja.
Ere zij de Vader, de Zoon en de Heilige
Geest,
nu en in de eeuwen der eeuwigheid,
Amen.

Halleluja, halleluja, halleluja, ere zij U, o
God! (3x)

Nr. 8 Looft de naam des Heren / Laudate nomen Domini (Psalm 134 en 135 in de orthodoxe kerk)

Chvalitje imja Gospodnje. Alliloeja.
Chvalitje, rabo Gospoda. Alliloeja, alliloeja.
Blagoslovjen Gospod ot Siona,
Zjyvwo ljeroesalimje. Alliloeja.
Ispovjedajtjesja Gospodjevi, jako blag.
Alliloeja, alliloeja.

Looft de naam des Heren. Halleluja.
Looft de Heer, gij dienaren.
Gezegend zij de Heer van Sion,
Hij die woont in Jeruzalem. Halleluja.
Dankt de Heer, want Hij is welwillend.
Halleluja, halleluja.

12 Jako v vjek milost Jego. Alliloeja.
Ispovjedajtjesja Bogoe njebjesnomoe.
Alliloeja.
Jako v vjek milost Jego. Alliloeja.

Johannes Brahms Selig sind die da Leid tragen uit *Ein deutsches Requiem*

Selig sind, die da Leid tragen,
denn sie sollen getröstet werden.

Die mit Tränen säen,
werden mit Freuden ernten.
Sie gehen hin und weinen
und tragen edlen Samen
und kommen mit Freuden
und bringen ihre Garben.

Giuseppe Verdi Va pensiero uit *Nabucco (Slavenkoor)*

Va, pensiero, sull'ali dorate;
va, ti posa sui clivi, sui colli,
ove olezzano tepide e molli
l'aure dolci del suolo natal!
Del Giordano le rive saluta,
di Sionne le torri atterrate...
Oh mia patria sì bella e perduta!
Oh membranza sì cara e fatal!

Arpa d'or dei fatidici vati,
perché muta dal salice pendi?
Le memorie nel petto raccendi,
ci favella del tempo che fu!
O simile di Sòlima ai fati
traggi un suono di crudo lamento,
o t'ispiri il Signore un concerto
che ne infonda al patire virtù.

Want Zijn genade is voor eeuwig.
Halleluja.
O, dankt God in de Hemel. Halleluja.

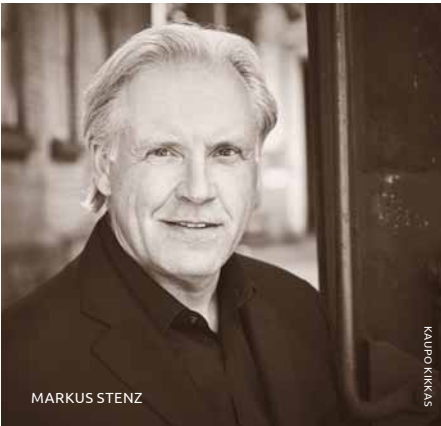
Zalig zij die treuren
want zij zullen vertroost worden.
(*Mattheus 5:4*)
Die met tranen zaaien,
zullen met vreugde oogsten.
Zij gaan heen en wenen,
en dragen edel zaad
en komen met vreugde
en brengen hun schoven.
(*Psalms 126: 5-6*)

Vlieg, gedachte, op gouden vleugels;
strijk neer op glooiingen en heuvels,
waar de zoete luchten van onze
geboortegrond zacht en mild geuren!
Begroet de oevers van de rivier de Jordaan
en Sions gevallen torens...
O mijn land, zo liefelijk en verloren!
O herinnering zo zoet maar triest!

Waarom hangt de Gouden harp
van wijze profeten zo stil aan de wilgen?
Koester de herinnering in onze harten,
vertel ons over het vervlogen tijden!
Herinner aan Jeruzalems lot,
speel voor ons een treurlied,
of laat anders 's Heren geest
ons sterken 't lijden te doorstaan!

Markus Stenz, dirigent

Sinds het seizoen 2012-2013 is Markus Stenz chef-dirigent van het Radio Filharmonisch Orkest. Markus Stenz geniet een bijzondere reputatie als vertolker van eigentijds symfonisch en muziekdramatisch repertoire. Hij wordt beschouwd als een belangrijk pleitbezorger van de muziek van Hans Werner Henze, van wie hij diverse opera's in première bracht. Stenz staat tevens hoog aangeschreven in uitvoeringen van werken uit de klassieke en romantische periode: Beethoven, Bruckner en met name Mahler en Wagner. Voorts is hij een groot operadirigent met vele internationale engagements. Tenslotte heeft Stenz de afgelopen jaren blij gegeven van grote betrokkenheid bij het gebruik van nieuwe media. Markus Stenz was voorheen chef-dirigent van de Keulse opera en van het Gürzenich-Orchester in Keulen, chef-dirigent en artistiek directeur van het Melbourne Symphony Orchestra, principal conductor van London Sinfonietta en artistiek directeur van het Montepulciano Festival.

MARKUS STENZ

KAUPO KIKKAS

Als gastdirigent leidde hij orkesten in Europa en de Verenigde Staten, zoals de Berliner Philharmoniker, de Münchner Philharmoniker, het Symphonieorchester des Bayerischen Rundfunks, het Gewandhausorchester Leipzig, het Tonhalle Orchester Zürich, het BBC Symphony Orchestra, het Hallé Orchestra, het Chicago Symphony Orchestra en de Los Angeles Philharmonic. Zijn grote betrokkenheid bij de moderne muziek leidde tot een vaste relatie met Ensemble intercontemporain.

Daarnaast heeft Markus Stenz een internationale reputatie als operadirigent. Hij leidde voorstellingen bij de English National Opera, Los Angeles Opera, San Francisco Opera en Glyndebourne Festival Opera. Hij dirigeerde in Keulen de volledige 'Ring' van Wagner en leidde de wereldpremière van *Caligula* van Detlev Glanert. Markus Stenz is regelmatig te gast bij het Koninklijk Concertgebouworkest. In 2007 maakte hij opnames van hedendaags repertoire die als eerste in de reeks Horizon werden uitgebracht op RCO Live.

Markus Stenz werkte voor het eerst samen met het Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor in april 2002. In de ZaterdagMatinee dirigeerde hij de Nederlandse première van de opera *The Bassarids* van Hans Werner Henze. Hij werd teruggevraagd voor de uitvoering van de suite *The Tempest* van Thomas Adès en *Earth Dances* van Harrison Birtwistle (juni 2006), de *Sankt-Bach-Passion* van Mauricio Kagel (december 2008) en de integrale versie van de opera *The Tempest* (mei 2009). Stenz dirigeerde

- 14 de afgelopen seizoenen het Radio Filharmonisch Orkest en het Groot Omroepkoor onder meer in de Nederlandse première van Walter Braunfels' *Te Deum*, Henze's *L'Upupa und der Triumph der Sohnesliebe* en Mahlers *Das klagende Lied*.

Niek Baar, viool (Massenet)

De Rotterdamse violist Niek Baar (1991) studeerde aan de Hochschule für Musik 'Hanns Eisler' in Berlijn bij Stephan Picard waar hij in juli 2016 afstudeerde met de hoogste cijfers. Daarvoor studeerde hij bij Peter Brunt en Philippe Graffin aan het Koninklijk Conservatorium te Den Haag en bij Christoph Poppen in München. In juli 2014 was Niek Baar de eerste Nederlandse violist die ooit de finale haalde van het Internationale Johann Sebastian Bach Concours in Leipzig, waar hij de derde prijs won. Ook won hij de eerste prijs van het Internationale Solo Bach Concours in Londen. Eerder won hij prijzen op onder meer het Prinses Christina Concours. In december 2015 ontving Niek Baar de Kersjes-vioolbeurs in het Concertgebouw Amsterdam en werd hem tijdens het Kronberg Festival in

Duitsland de Grommek Prijs voor jonge violisten uitgereikt. Naar aanleiding van zijn Finale-plaats tijdens de 19e editie van het Bach Concours in Leipzig speelde Niek Baar live voor de Duitse ARD-Radio vanuit de Grote Zaal van het Gewandhaus in Leipzig. Inmiddels speelde Niek Baars op het Gergiev Festival te Rotterdam, het Bach Festival Dordrecht, het Delft Chamber Music Festival, het Grachtenfestival, het Storioni Festival, het Peter de Grote Festival, het Festival de Musica Baroca in Costa Rica en het Kuhmo Festival in Finland. Zijn debuut als solist maakte Niek Baars op zijn zestiende met het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Verder soleerde hij met het Pauliner Kammerorchester Leipzig, Camerata Berlin, het Symfonieorkest van het Koninklijk Conservatorium en het Atheneum Kamerorkest. In maart 2013 maakte hij zijn debuut als solist in het Concertgebouw in Amsterdam met Sinfonia Rotterdam onder leiding van Conrad van Alphen.

Niek Baar bespeelt een viool van Carlo Bergonzi 'ex Vornbaum' (Cremona, 1729), hem ter beschikking gesteld door de Tjardus Greidanus Stichting.

Radio Filharmonisch Orkest

Het Radio Filharmonisch Orkest, opgericht in 1945, is een onmisbare schakel in het Nederlandse muziekleven. Behalve het grote symfonische repertoire speelt het orkest, meer dan welk ander Nederlands symfonieorkest, muziek van dit moment. Het betreft vaak premières van werk dat in opdracht van de omroepseries NTR ZaterdagMatinee en AVROTROS

Vrijdagconcert wordt geschreven. Vernieuwende concertideeën als Pieces of Tomorrow en Out of the Blue bereiken een opvallend jong publiek. Vrijwel alle concerten worden rechtstreeks uitgezonden op NPO Radio 4. Dat betekent vanzelf dat het Radio Filharmonisch Orkest optreedt voor een live-publiek dat vele tientallen malen groter is dan een concertzaal ooit zou kunnen herbergen. Het orkest wordt sinds 2012 geleid door chef-dirigent Markus Stenz. Hij heeft illustere voorgangers als Bernard Haitink (beschermheer), Jean Fournet, Hans Vonk, Edo de Waart (eredirigent) en Jaap van Zweden (honorary chief conductor). Het orkest werkte bovendien samen met gastdirigenten als Leopold Stokowski, Kirill Kondrashin, Antal Doráti, Charles Dutoit, Valery Gergiev, Mariss Jansons, Michael Tilson Thomas, Gennady Rozhdestvensky, Peter Eötvös, John Adams, Christoph Eschenbach, Vasily Petrenko, Vladimir Jurowski en Pablo Heras-Casado. Vanaf 1 september 2019 neemt de Amerikaanse Karina Canellakis het stokje van Markus Stenz over. Zij is daarmee de eerste vrouwelijke chef-dirigent van een Nederlands symfonieorkest. De Amerikaan James Gaffigan, vaste gastdirigent sinds 2011, tekende bij tot en met seizoen 2022-2023.

In 2014 kreeg het Radio Filharmonisch Orkest een Edison Klassiek Oeuvreprijs toegekend voor zijn verdiensten voor het Nederlandse muziekleven, in 2017 de Concertgebouw Prijs (samen met het Groot Omroepkoor).

→ WWW.RADIOFILHARMONISCHORKEST.NL
Wordt u ook vriend van het Radio Filharmonisch Orkest? Zie

→ WWW.RADIOFILHARMONISCHORKEST.NL/VRIENDEN-VAN-HET-RFO

“Ondanks de formidabele vocale prestaties in deze NTR ZaterdagMatinee was het toch vooral ook de extreme virtuositeit van het orkest die indruk maakte. Virtuositeit die je nu eens kon zien. Elektra onderga je altijd in een operatheater, waar de musici verscholen zitten in de orkestbak. Bij deze unieke concertante uitvoering waaierde het Radio Filharmonisch Orkest in monsterformatie uit over het podium en kon je zien tegen hoeveel orkestraal geweld de zangers eigenlijk moesten opboksen.”

– Peter van der Lint, Trouw, 4 juni 2018, over Strauss' *Elektra* (NTR ZaterdagMatinee).

Groot Omroepkoor

Met ruim zestig vocalisten is het Groot Omroepkoor het enige professioneel opererende koor van deze omvang in Nederland. Al sinds zijn oprichting in 1945 is het een niet weg te denken factor in het grote koor-symfonische repertoire in ons land. Het zingt de koorpartijen in de opera's, oratoria en cantates in de concertseries van de Nederlandse Publieke Omroep (AVROTROS Vrijdagconcert, NTR ZaterdagMatinee en Het Zondagochtend Concert). Het brengt ook a cappella-concerten in Amsterdam (Concertgebouw) en Utrecht (Tivoli-Vredenburg en Jacobikerk). Vrijwel ieder concert wordt live uitgezonden op NPO

16 Radio 4 – geen enkel Nederlands koor heeft daarmee zo'n groot publieksbereik. Op de palmares staan opera's en koorwerken uit de negentiende, twintigste en eenentwintigste eeuw, veelal opdrachtwerken van componisten als Manneke, Roukens, Zuidam, Momotenko-Levitsky, MacMillan, Whitacre, Adams en Glanert, maar ook al 'klassieke' twintigste-eeuwse componisten als Boulez, Stockhausen, Kagel, Ligeti en Messiaen. Een inmiddels jaarlijkse traditie is het Groot Meezingconcert waarbij, na intensieve workshops, zo'n 1200 liefhebbers grote werken als Verdi's *Requiem* uitvoeren met het Groot Omroepkoor. Martin Wright, die in de periode 1993-2002 chef-dirigent was, dirigeert deze happenings. Op 1 maart 2015 trad Klaas Stok aan als koorleider. Peter Dijkstra is met ingang van 1 september 2018 eerste gastdirigent. Michael Gläser is vaste gastdirigent sinds september 2010.

Het Groot Omroepkoor treedt dikwijls op met het Radio Filharmonisch Orkest, Het Koninklijk Concertgebouworkest, het Rotterdams Philharmonisch Orkest, het Orchestre Philharmonique de Radio France en de Berliner Philharmoniker. In september 2017 ontving het Groot Omroepkoor – net als het Radio Filharmonisch Orkest – de Concertgebouw

Prijs. Samen met het orkest en de productieafdeling van de concertseries van NPO Radio 4 (NTR en AVROTROS) maakt het Groot Omroepkoor deel uit van de Stichting Omroep Muziek.

→ WWW.GROOTOMROEPKOOR.NL

Vriend worden van het Omroepkoor? Kijk op

→ WWW.VRIENDENGROOTOMROEPKOOR.NL

“De allergrootste bewondering dwong het Groot Omroepkoor af. [...] Op Leners begrafenis verklaarde Bernstein nog altijd trots te zijn op [de] samenwerking [met zijn librettist], een sentiment dat vrijdag bovenal afstraalde op het koor en hun voortreffelijke coach André Thomas.”

– Martin Toet, Place de l'Opéra, 10 juni 2018, over de Nederlandse première van Bernsteins *A White House Cantata* (AVROTROS Vrijdagconcert)

“Dat het publiek zich [tussen de afzonderlijke nummers] nauwelijks kon inhouden met applaus was mede te danken aan de uitmuntende prestaties van koor, orkest en solisten.”

– Louis Gauthier, De Telegraaf, 12 juni 2018, over Bernsteins *A White House Cantata*

BESCHERMHEER

Bernard Haitink

CHEF-DIRIGENT

Markus Stenz

HONORARY CHIEF**CONDUCTOR**

Jaap van Zweden

ERE-DIRIGENT

Edo de Waart

VASTE GASTDIRIGENT

James Gaffigan

ASSISTENT DIRIGENT

Frans-Aert Burghgraef

Sander Teepen

EERSTE VIOL

Nadia Wijzenbeek

Dimitër Tchernookov

Alexander Baev

Roswitha Devrient

Maria Escarabajal

Alberto Facanha

Johnson

Mariska Godwaldt

Josje ter Haar

Masha Iakovleva

Kerstin Kendler

Anna Korpalska

Pamela Kubik

Gerrie Rodenhuis

Pieter Vel

TWEEDE VIOL

Casper Bleumers

Andrea van Harmelen

Zofia Balcar

Esther de Bruijn

Wouter Groesz

Yvonne Hamelink

Annemarie van Hel-
deren

Dana Mihailescu

Renate van Riel

Alexander van den Tol

Nina de Waal

Frits Wagenvoorde

ALTVIOL

Francien Schatborn

Huub Beckers

Arjan Wildschut

Igor Bobylev

Sabine Duch

Marije Helder

Erik Krosenbrink

Annemijn den Herder

Robert Meulendijk

Ewa Wagner

CELLO

Michael Müller

Eveline Kraayenhof

Harm Bakker

Mirjam Bosma

Sebastiaan van Eck

Anneke Janssen

Ansfried Plat

Arjen Uittenbogaard

CONTRABAS

Wilmar de Visser

Walter van Egeraat

Annika Pigorsch

Jim Schultz

Stephan Wienjusz

Boris Oostendorp

FLUIT

Barbara Deleu

Ellen Alberts

Maike Grobberhaar (+

piccolo)

ALTFLUIT

Carla Meijers

HOBO

Aisling Casey

Yvonne Wolters

ALTHOBO

Gerard van Andel

KLARINETFrank van den Brink (+
bassethoorn)

Esther Misbeek

Diede Brantjes (+ bas-
sethoorn, esklarinet)**BASKLARINET**

Sergio Hamerslag

FAGOT

Jos Lammerse

Freek Sluijs

Birgit Strahl

Desirée van Vliet (+

contrafagot)

HOORN

Petra Botma-Zijlstra

Toine Martens

Frédéric Franssen

Rebecca Grannetia

TROMPET

Hessel Buma

Raymond Rook

Hans Verheij

TROMBONE

Herman Nass

Daniel Quiles Cascant

BASTROMBONE

Octavio Montava Marin

TUBA

Bernard Beniers

PAUKEN

Paul Jussen

SLAGWERK

Vincent Cox

Paula Brouwer

Tim Klompenburg

HARP

Saskia Rekké

Marianne Smit

CELESTA/ORGEL

Stephan Kiefer

KOORLEIDER

Klaas Stok

EERSTE GASTDIRIGENT

Peter Dijkstra

VASTE GASTDIRIGENT

Michael Gläser

SOPRANEN

Annelie Brinkhof
 Kathelijan van Dongen
 Elma van den Dool
 Daphne Druif
 Simone Houweling-
 Manders
 Charlotte Janssen
 Anitra Jellema
 Marielle Kirkels
 Judith Petra
 Margo Post
 Maja Roodveldt
 Annette de Rozario
 Mijke Sekhuis
 Jolanda Sengers
 Varvara Tishina
 Liesbeth Vanderhallen

ALTEN

Yvonne Benschop
 Nicoline Bovens
 Daniëlla Buijck
 Karolina Hartman
 Anneke Leenman
 Maria de Moel
 Anjolet Rotteveel
 Adélaïde Rouyer
 Janneke Schaareman
 Janneke Vis
 Lisinka de Vries
 Harda van Wageningen
 Roelien van Wagening-
 gen
 Ruth Willemse
 Pierrette de Zwaan

TENOREN

Alan Belk
 Sebastian Brouwer
 Boguslaw Fiksinski
 Ben Heijnen
 Mattijs Hoogendijk
 Peter-Paul Houtmortels
 Matevž Kajdiž
 Aart Mateboer
 Albert van Ommen
 Benedict Quirke
 Matthew Smith
 Georgi Sztojanov
 Ronald Verbunt

BASSEN

Gert-Jan Alders
 Peter Duyster
 Joep van Geffen
 Geert van Hecke
 Henk van Heijnsbergen
 Daniël Hermán Mostert
 Palle Fuhr Jørgensen
 Itamar Lapid
 Ludovic Provost
 Mitchell Sandler
 Lars Terray
 Luuk Tuinder
 Hans de Vries

vrijdag 2 november, 20.15 uur
TivoliVredenburg, Utrecht
inleiding Huub Beckers 19.30 uur
SERIE AVROTROS KLASSIEK 2

Tijden van oorlog

Radio Filharmonisch Orkest
Kevin John Edusei dirigent

Ève-Maud Hubeaux mezzosopraan
Severin von Eckardstein piano

.....
Debussy/Diepenbrock Berceuse
héroïque

Vermeulen La veille

Ravel Pianoconcert voor de linkerhand

Stephan Musik für Orchester

Ravel La valse

vrijdag 9 november, 20.15 uur
TivoliVredenburg, Utrecht
inleiding Kees Arntzen 19.30 uur
SERIE MUZIKALE MEESTERWERKEN

De kleine zeemeermin en Brahms' *Vioolconcert*

**Nederlands Philharmonisch
Orkest**

Marc Albrecht dirigent

Arabella Steinbacher viool

.....
Brahms Vioolconcert

Zemlinsky Die Seejungfrau

Dit programma, zonder het werk van Vermeulen,
klinkt ook zondag 4 november, 11.00 uur in
Het Zondagochtend Concert in het Amsterdamse
Concertgebouw

zaterdag 20 oktober 14.15 uur
 Concertgebouw, Amsterdam

WWW.ZATERDAGMATINEE.NL

Fantastique: John Eliot Gardiner en het genie Berlioz

**Orchestre Révolutionnaire et
 Romantique**

John Eliot Gardiner dirigent
 Lucile Richardot mezzosopraan

Berlioz

Ouverture Le Corsaire
 La mort de Cléopâtre
 Chasse royale uit Les Troyens
 Ah! Je vais mourir uit Les Troyens
 Symphonie fantastique

zaterdag 3 november, 13.30 (!) uur
 Concertgebouw, Amsterdam

WWW.ZATERDAGMATINEE.NL

Hoe de opera Engeland veroverde: Blow en Purcell

Early Opera Company
 Christian Curnyn dirigent

Purcell:

Dido: **Dame Sarah Connolly** mezzosopraan
 Aeneas: **Jonathan McGovern** bariton
 Belinda: **Lucy Crowe** sopraan
 Sorceress/Spirit: **Avery Amereau** mezzo-
 sopraan
 Second woman: **Rowan Pierce** sopraan

Blow:

Venus: **Lucy Crowe** sopraan
 Adonis: **Jonathan McGovern** bariton
 Cupid: **Rowan Pierce** sopraan

Blow Venus and Adonis
Purcell Dido and Aeneas

PROGRAMMERING

Astrid in 't Veld

PRODUCTIE

Olga Brauers, René Meulenberg,
 Corine Rietveld, Manon Tuynman

MARKETING & COMMUNICATIE

Marco van Es, Vera Vos, Mary Fan
 Zandkamp

ADMINISTRATIE & FINANCIËN

Stichting Omroep Muziek

PRESENTATIE AVROTROS NPO

RADIO 4

Lex Bohlmeijer

ARTISTIEK LEIDER

Kees Vlaardingebroek

DIRECTEUR STICHTING OMROEP

MUZIEK

Roland Kieft

PROGRAMMATOELICHTING

Paul Janssen

REDACTIE PROGRAMMABOEK

Clemens Romijn

VORMGEVING

Dorine Verharen

EINDREDACTIE

Onno Schoonderwoerd